

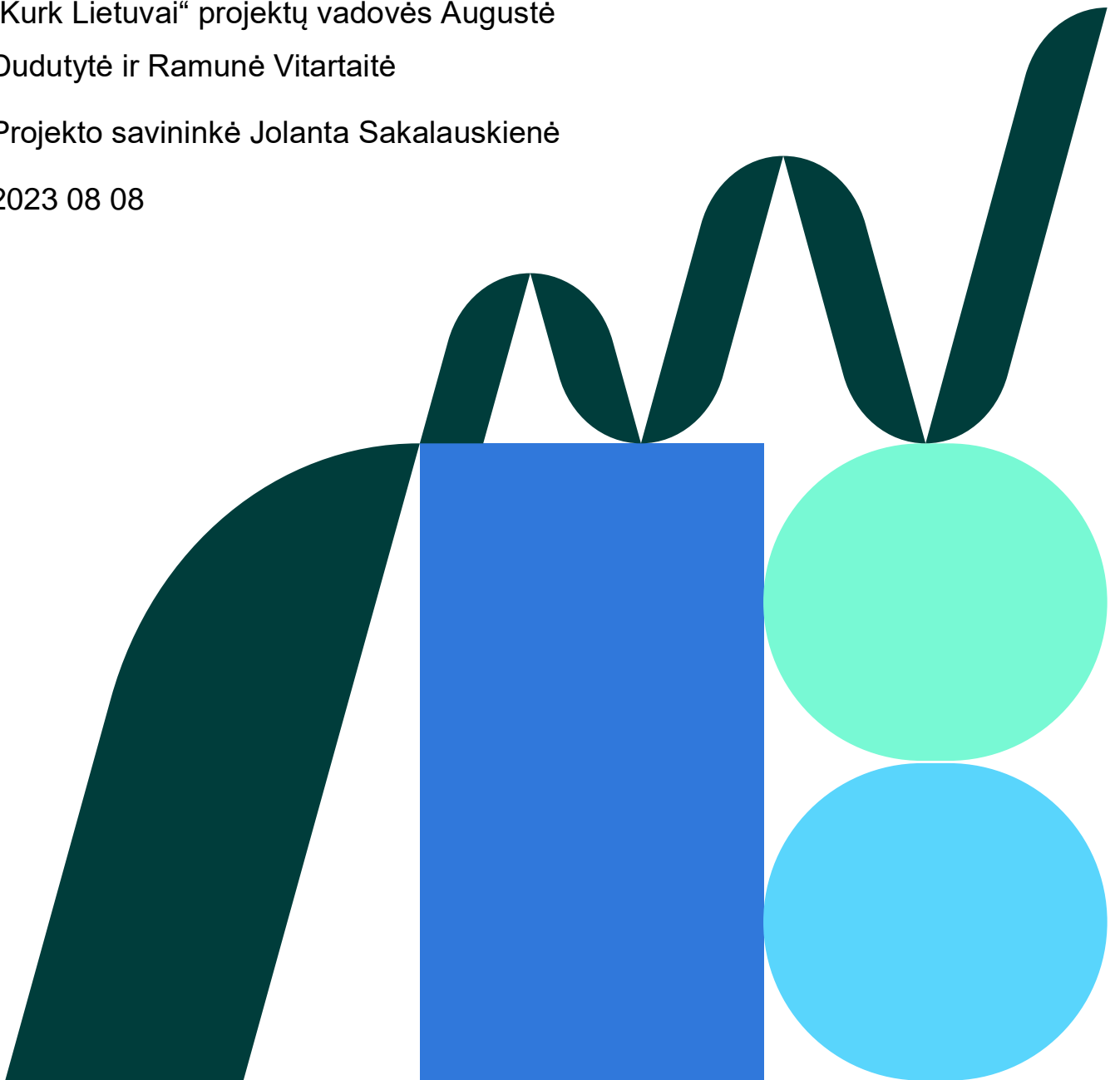

Vartotojui draugiškas informacinis paketas

„Kurk Lietuvai“ projektų vadovės Augustė
Dudutytė ir Ramunė Vitaraitė

Projekto savininkė Jolanta Sakalauskienė

2023 08 08

Kas yra ekonominis smurtas?

Ekonominis smurtas – tai viena iš smurto artimoje aplinkoje formų*, kuri apima **pinigų, finansų bei daiktų**, kuriuos pinigai gali nupirkti, **kontrolę**.¹ Ekonominis smurtas gali pasireikšti kartu su kitomis smurto artimoje aplinkoje formomis – fiziniu, seksualiniu ir psichologiniu smurtu.²

Smurtą gali patirti bet kas nepaisant lyties, socialinės padėties, išsilavinimo, rasės, seksualinės orientacijos ar kitų kriterijų. Tyrimai rodo, kad Lietuvoje kas trečia moteris Lietuvoje yra patyrusi ekonominį smurtą³ ir beveik visi smurto artimoje aplinkoje atvejai pasižymi ir ekonominiu smurtu⁴, vis dėlto mažiau nei 2% visuomenės atpažįsta ekonominį smurtą kaip vieną iš smurto artimoje aplinkoje formų.⁵

Kas gali pasitelkti ekonominį smurtą?

- Esami ar buvę romantiniai partneriai/ės, sutuoktiniai/ės;
- Rūpyba užsiimantis asmuo (angl. *caretaker*) arba apmokami socialiniai darbuotojai;
- Tėvai, globėjai ar kiti šeimos nariai;

¹ Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, *Rekomendacijos socialinių paslaugų teikėjams ir vaiko teisių apsaugos specialistams dėl smurto artimoje aplinkoje atpažinimo kriterijų ir veiksmų, kilus įtarimui dėl galimo smurto artimoje aplinkoje*, [<https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/veiklos-sritys/seima/seimos-politika/Rekomendacijos%20del%20smurto%20artimoje%20aplinkoje%20atpazinimo.pdf>].

² LR Seimas, Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas, 2011, [<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.400334>].

³ Aistė Bakaitytė et al., *Prevalence and Patterns of Intimate Partner Violence in a Nationally Representative Sample in Lithuania*, 2019.

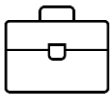
⁴ Surviving Economic Abuse, *Economic Abuse: A Global Perspective*, 2022, p. 23, [https://survivingeconomicabuse.org/wp-content/uploads/2022/11/SEA_Economic-Abuse-A-Global-Perspective.pdf].

⁵ Rait, *Lietuvos gyventojų tyrimas apie lygias galimybes*, 2017, [http://lygybe.lt/wp-content/uploads/2023/05/lietuvos-gyventoju-pozioris-i-smurta-artimoje-aplinkoje_2017.pdf].

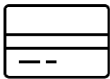
- Suaugę vaikai;
- Kiti žmonės, su kuriais yra gyvenama ar matomasi, tiek namuose, tiek už jų ribų.⁶

Kaip atpažinti ekonominį smurtą?

Ekonominis smurtas gali pasireikšti įvairiomis formomis. **Nesate tikri, ar jūsų santykiai turi ekonominio smurto apraiškų?** Užduokite sau šiuos klausimus⁷:

Ar jūsų artimoje aplinkoje esantis žmogus kada nors **trukdė** jums **įsidarbinti** ar eiti į **darbą, studijas, mokyklą**?

Ar kada nors buvote **spaudžiamas nebeuždirbti savo pinigų** ar jų **nebeleisti**? Ar jus **atkalbinėjo nuo asmeninių finansų turėjimo**?

Ar jūsų partneris/ė **atsisako mokėti vaiko išlaikymo pinigus** ar finansiškai prisidėti prie vaiko priežiūros?

Ar jūsų artimoje aplinkoje esantis žmogus vienas/a **priima sprendimus, kaip tvarkyti visas namų ūkio pajamas**?

Ar jums kada nors buvo **trukdoma prisidėti prie namų ūkio pajamų**?

Ar jūsų partneris/ė **kontroliuoja, kaip išleidžiate pinigus**? Pavyzdžiui, **reikalauja skrupulingai atsiskaityti net už savo pinigų leidimą**?

Ar buvote spaudžiama/s **atlikti užduotis ar „paslaugas“ mainais į pinigus**?

⁶ National Domestic Family and Sexual Violence Counselling Service, *Financial Abuse Support Toolkit*, 2023, [<https://www.1800respect.org.au/violence-and-abuse/financial-abuse/toolkit>]

⁷ Commonwealth Bank of Australia, *Recognise and Recover: A Guide to Help You Recognise Financial Abuse, Recover and Regain Financial Control*, [<https://www.commbank.com.au/content/dam/commbank-assets/support/docs/financial-abuse-recognise-and-recover.pdf>]

* Kitos smurto artimoje aplinkoje formos - fizinis, seksualinis ir psichologinis smurtas.

Ar jums kada nors buvo nesuteikta prieiga prie pinigų? Ar **turėjote prašyti pinigų būtiniausioms išlaidoms sau ar šeimai?**

Ar buvote **priversta/s pasiimti paskolą**, kredito kortelę ar **kito asmens skolą savo vardu?**

Ar jūsų partneris/ė **slepia informaciją apie savo ar bendrus šeimos finansus?**

Ar jūsų **nuomonė ignoruojama priimant svarbius finansinius sprendimus?**

Ar esate **spaudžiama/s dirbti šeimos versle neatlygintinai?**

Ekonominio smurto apraiškos

Ekonominio smurto apraiškas galima skirstyti į tris kategorijas: **ekonominį apribojimą**, **ekonominį išnaudojimą** bei **žalos darymą**.⁸

Ekonominis apribojimas

Partnerio/ės išlaidų stebėjimas, pavyzdžiui, tikrinant banko sąskaitą, grynuosius pinigus, čekius, pašalpa, socialinę paramą

Prieigos prie partnerio/ės asmeninių pajamų, santaupų, banko sąskaitos kontrolė

Prieigos prie partnerio/ės ekonominių išteklių, pavyzdžiui, transporto priemonės, mobiliojo telefono ribojimas, draudimas jais naudotis

Pinigų būtiniausioms reikmėms nesuteikimas

Privertimas išeiti iš darbo ar nutraukti studijas, mokslus mokykloje, neleidimas dirbti

⁸ Surviving Economic Abuse.

Ekonominis išnaudojimas

Skolų kaupimas partnerio/ės vardu, naudojant prievartą bei apgaulės būdą, manipuliacijas

Vieno partnerio/ės neatsakingas pinigų leidimas įvairioms, nebūtinoms reikmėms, kai kitas partneris yra atsakingas už visus būtinausios reikmės daiktus, būtinas bendras išlaidas.

Privertimas partnerį/ę dirbti daugiau valandų ar dirbti keliose darbovietėse vienu metu.

Priverstinis darbas namuose arba priverstinis neapmokamas darbas.

Finansiniai įsipareigojimai, komunalinių paslaugų sąskaitos partnerio/ės vardu, o turtas – savo vardu.

Ekonominės žalos darymas

Vaiko išlaikymo pinigų nemokėjimas, mokėjimas ne pilna suma, mokėjimas nepatikimai arba manipuliacijos dėl to, kiek esi skoloje

Teismo procesų „naudojimas“ siekiant finansiškai išsekinti kitą asmenį

Melagingas apkaltinimas, jog partneris/ė pašalpas, paramą gavo nesąžiningai ar neturėjo teisės jų prašyti

Partnerio/ės turto, daiktų gadinimas ir/ar naikinimas

Finansinių produktų keitimas be partnerio/ės žinios ar sutikimo

Ekonominio smurto padariniai

Ekonominė ir finansinė priklausomybė yra pagrindinė kliūtis nukentėjusiajam/ai išeiti iš smurtinių santykių bei trukdo asmenims išlikti saugiems po santykių nutraukimo.⁹

Ekonominio smurto ilgalaikės pasekmės paveikia daugybę įvairių gyvenimo sričių ir apsunkina aukos pastangas bei šansus vėl kabintis į gyvenimą¹⁰:

Kodėl sunku atpažinti ekonominį smurtą?

Lietuvoje mažiau nei 2% visuomenės atpažįsta ekonominį smurtą kaip vieną iš smurto artimoje aplinkoje formų¹¹, kodėl šią smurto formą sunku atpažinti?

- Daugeliui sunku pripažinti, kad jų santykiai turi smurto artimoje aplinkoje apraiškų.
- Ekonominis smurtas gali prasidėti subtiliai ir laikui bėgant progresuoti.
- Kartais į pinigus žiūrima kaip į asmeninį reikalą, apie kurį nėra atvirai diskutuojama.
- Kai kuriose kultūrose gali būti laikoma norma, kad vienas asmuo turi teisę valdyti visus namų ūkio finansus.¹²
- Lyčių stereotipai apie pinigus bei namų ūkio tvarkymą prisideda prie dinamikos, kuomet moterys priklausymo nuo vyrų, normalizavimo.

⁹ Commonwealth Bank of Australia.

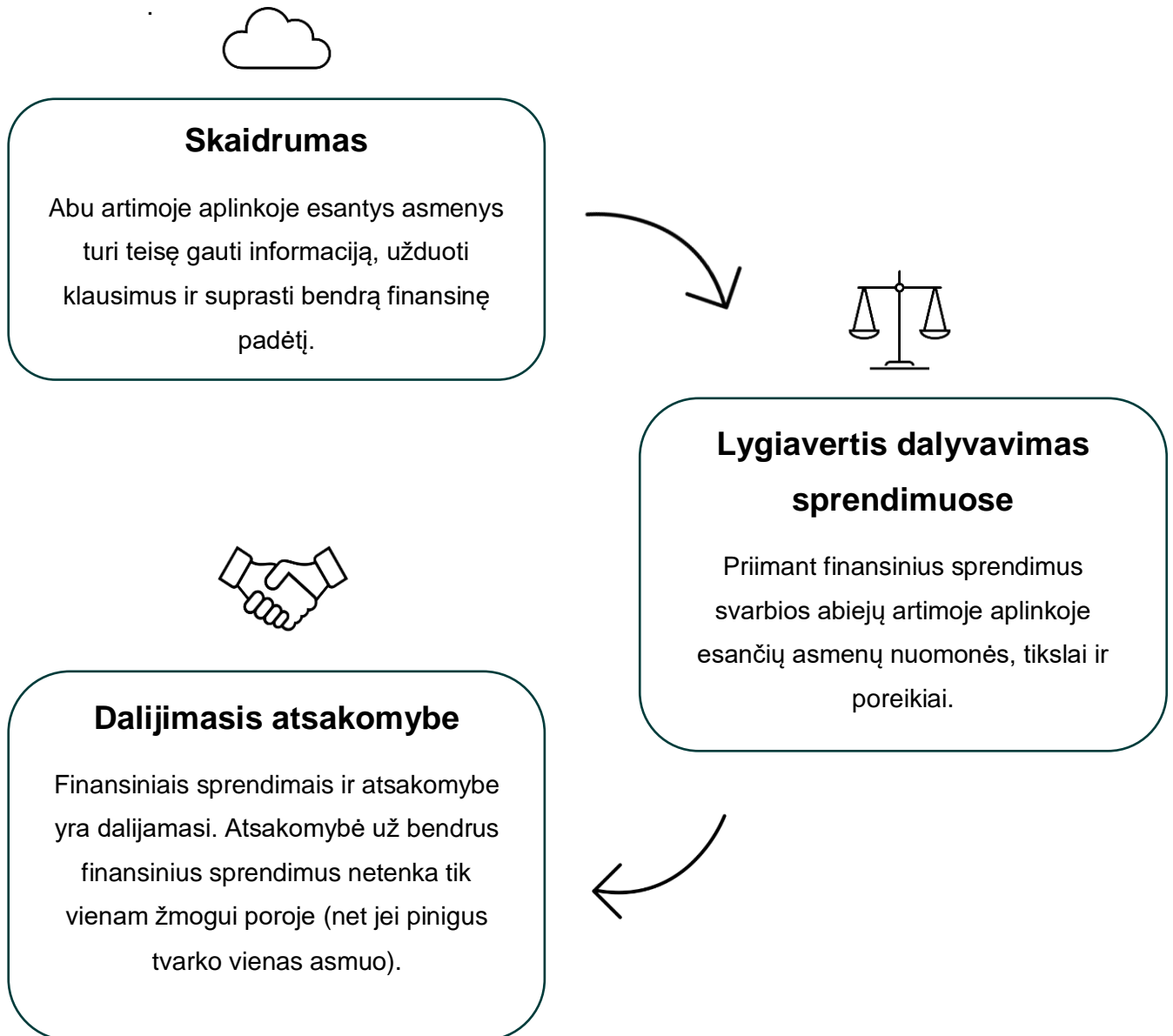
¹⁰ Gendered Violence Research Network, *Understanding Economic and Financial Abuse in Intimate Partner Relationships*, 2020, p. 16 [<https://www.commbank.com.au/content/dam/commbank-assets/support/2021-01/unsw-report-key-findings.pdf>].

¹¹ Rait.

¹² Commonwealth Bank of Australia.

Kas yra „sveiki“ ir pagarbūs finansiniai santykiai?

Nors skirtingos šeimos gali nuspręsti tvarkyti savo pinigus įvairiais būdais, „sveiki“ finansiniai santykiai¹³ turi tris bendrus principus:

Nors „sveiki“ santykiai finansų atžvilgiu skirtingose porose gali pasireikšti skirtingai, šių trijų aspektų nebuvimas gali sukelti problemų ir sudaryti sąlygas ekonominiam smurtui.

¹³ Commonwealth Bank of Australia.

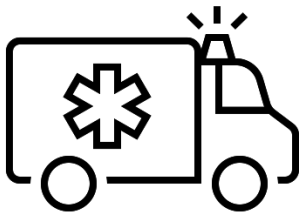
Žalingi finansiniai santykiai poroje gali atsirasti tada, kai:

- vienas asmuo turi visą atsakomybę, sprendimo galią dėl bendrų finansų arba
- kai vienas asmuo nekontroliuoja ar nedaro įtakos tokiems sprendimams.

Svarbu tai, kad „sveikuose“ santykiuose meilės ir pasitikėjimo išraiška nereikalauja, kad žmogus atsisakytų **dalijimosi, skaidrumo ar svorio sprendimų priėmimo procese**, kai kalbama apie pinigų valdymą ir sprendimų, susijusių su finansais, priėmimą.

„Sveiki“ finansiniai santykiai yra susiję su kompromisais ir lygybe, o ne kontroliavimu. Lygiavertė partnerystė yra grįsta atvira komunikacija, joje yra siekiama susitarimo visais finansiniais klausimais.¹⁴

Kur kreiptis pagalbos?

Jei įtariate, kad jūs arba jūsų pažįstamas asmuo patiria ekonominį smurtą, galite gauti nemokamą pagalbą.

- Skambinkite bendruoju Specializuotos kompleksinės pagalbos centrų telefono numeriu 8 700 55516 arba susisiekite su specialistais raštu svetainėje <https://www.specializuotospagalboscentras.lt/>;
- Aktualią informaciją taip pat galite rasti adresu <https://shorturl.at/fjpwF>;
- Ištikus nelaimėi arba jei nesijaučiate saugus/i, skambinkite numeriu 112.

¹⁴ The Allstate Foundation and National Network to End Domestic Violence, *The Allstate Foundation Moving Ahead*

Curriculum, 2019, [https://allstatefoundation.org/wp-content/uploads/2020/03/Moving-Ahead-Curriculum_-All_-English.pdf].

Šaltiniai

1. Aistė Bakaitytė et al., *Prevalence and Patterns of Intimate Partner Violence in a Nationally Representative Sample in Lithuania*, 2019.
2. Commonwealth Bank of Australia, *Recognise and Recover: A Guide to Help You Recognise Financial Abuse, Recover and Regain Financial Control*, [<https://www.commbank.com.au/content/dam/commbank-assets/support/docs/financial-abuse-recognise-and-recover.pdf>].
3. Gendered Violence Research Network, *Understanding Economic and Financial Abuse in Intimate Partner Relationships*, 2020, p. 16 [<https://www.commbank.com.au/content/dam/commbank-assets/support/2021-01/unsw-report-key-findings.pdf>].
4. LR Seimas, *Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas*, 2011, [<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.400334>].
5. National Domestic Family and Sexual Violence Counselling Service, *Financial Abuse Support Toolkit*, [<https://www.1800respect.org.au/violence-and-abuse/financial-abuse/toolkit>].
6. Rait, *Lietuvos gyventojų tyrimas apie lygias galimybes*, 2017, [http://lygybe.lt/wp-content/uploads/2023/05/lietuvos-gyventoju-pozioris-i-smurta-artimoje-aplinkoje_2017.pdf].
7. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, *Rekomendacijos socialinių paslaugų teikėjams ir vaiko teisių apsaugos specialistams dėl smurto artimoje aplinkoje atpažinimo kriterijų ir veiksmų, kilus įtarimui dėl galimo smurto artimoje aplinkoje*, [<https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/veiklos-sritys/seima/seimos-politika/Rekomendacijos%20del%20smurto%20artimoje%20aplinkoje%20atpazinimo.pdf>].
8. Surviving Economic Abuse, *Economic Abuse: A Global Perspective*, 2022, p. 23, [https://survivingeconomicabuse.org/wp-content/uploads/2022/11/SEA_Economic-Abuse-A-Global-Perspective.pdf].
9. The Allstate Foundation and National Network to End Domestic Violence, *The Allstate Foundation Moving Ahead Curriculum*, 2019, [https://allstatefoundation.org/wp-content/uploads/2020/03/Moving-Ahead-Curriculum_-All_-English.pdf].